

حمید طاعنی در نمایی از «شطرنج باد»

محمدرضا شبیه نیست؟! - را احیا کرده، ما هم تصمیم گرفتیم بیکار ننشینیم و تیتراژ فیلم را به قدر بضاعت شخم بزنیم و در این میان چه کسی معتبرتر از خود جناب اصلانی برای پاسخ‌دادن به پرسش‌ها و ابهامات تیتراژی ما. سپاس فراوان از رفیق شاعر و روزنامه‌نگار صابر محمدی که به سبب آشنایی و دوستی‌اش با کارگردان «شطرنج باد»، زحمت این گفت‌وگو را متقبل شد؛ بی‌تلاش او و مهر آقای اصلانی، سندیت این نوشته‌ها شبهه‌ناک می‌شد.

مرمت شد و پس از سال‌ها تازه دیده می‌شود، اگرچه جنس فیلمسازی اسکورسیزی فاصله‌ای بعید با «سینمای دیگر» اصلانی دارد، اما با توجه به سینه‌فیل بودن فیلمساز آمریکایی ایتالیایی‌تبار و علاقه‌اش به سینمای دیگر کشورهای جهان از جمله علاقه‌ای که به عباس کیارستمی و فیلم‌هایش داشت، تمایل به کشف و جلادادن جواهری قدرنادیده از سینمای ایران، دور از انتظار نیست. حالا بعد از اینکه اسکورسیزی، فیلم یک «هم آبرو» - واقعاً آبروهای عالیجنابان مارتین و

محمدرضا اصلانی در گفت‌وگو با «ایران جمعه» به سؤالات ما درباره تیتراژ «شطرنج باد» پاسخ داده است

براعت استرهادل

۴۴ سال قبل از اینکه بٹ هارمون در «گامبی وزیر»، با مهره‌های شطرنج، حریفانش را درو کند و یک سال قبل از اینکه «ساتیاجیت رای» در «شطرنج بازان» استفاده نمادینی از شطرنج کند و فیلمی درباره بازی انتقال قدرت بسازد، محمدرضا اصلانی «شطرنج باد» را ساخت؛ فیلمی جلوتر از زمانه‌اش که در همان یک بار نمایش در جشنواره فیلم تهران با انبوه مخالفت‌ها و دشنام‌ها کیش‌ومات شد؛ فیلمی که اخیراً با حمایت بنیاد مارتین اسکورسیزی، به شکل خوش‌آب و رنگی

۱. ثلث مشرقی

آن چیزی که بیش از همه در تیتراژ فیلم به چشم می‌آید، خط خوش نوشته‌ها روی تصویر خمره‌ها است. خط ثلث مشرقی تیتراژ، اثر خوشنویسی به نام هادی زاهد شکرابی است. اصلانی می‌گوید: زاهد، خوشنویس خیلی خوبی بود و من اصرار داشتم که تیتراژ فیلم با همین خط ثلث نوشته شود.

۲. اثرات مخصوص

یکی از عناوین جالب در تیتراژ، همین «اثرات مخصوص» است، کار مهدی بهمن‌پور. وقتی از اصلانی می‌پرسیم این عبارت یعنی چه، می‌گوید: «اثرات مخصوص همان اسپشال افکت و تروکاژهای صحنه است و مهدی بهمن‌پور در این زمینه کارهایی را روی لباس‌ها و اشیاء انجام می‌داد؛ در سینمای ایران همیشه لباس‌هایی که به تن بازیگر می‌کنند، نو به نظر می‌رسد که فاجعه است؛ در حالی که در سینمای جهان برای کارهای تاریخی، تمهیداتی در نظر می‌گیرند و می‌توانند کاری کنند تا لباس‌ها به تن بازیگر بنشینند و نو و پف‌کرده نباشد که انگار تازه از خیاطی آمده است؛ حتی «لوکینو ویسکونتی» لباس‌ها را در آب‌نمک می‌خواباند. بهمن‌پور درباره اشیاء هم کارهایی انجام داد که تازه و برق‌انداخته نباشند. او گرافیست و کاریکاتوریست بود و کار آفیش و پوستر فیلم را هم انجام داد».

۴. تا آنکه که مردگان در گور بشمرید

آخرین نوشته‌های تیتراژ، آیه‌ای از سوره تکوین است که با صدای احمد رسول‌زاده قرائت هم می‌شود: «مشغول داشت شما را نبرد کردن با یکدیگر به انبوهی/ تا آنکه که مردگان در گور بشمرید...» اصلانی درباره چرایی استفاده از ترجمه رشیدالدین میبیدی می‌گوید: «این ترجمه، نزدیک‌ترین لحن به زیبایی زبان قرآنی است؛ چندان کاری به دقت ترجمه میبیدی ندارم، بلکه لحن ترجمه‌اش برایم مسأله بود. درواقع این ترجمه، شرحی است بر تفسیری که استادش، خواجه عبدالله انصاری صورت داد». کارگردان «شطرنج باد» ادامه می‌دهد: «این تیتراژ، نوعی براعت استهلال برای کل فیلم است، مثل پرلود در موسیقی که یک مقدمه اولیه از کل کار را مطرح می‌کند و همان ابتدا به بیننده می‌گوید که کار چه فضا و چه حالتی دارد، ضمن اینکه این آیه، بسیار درخشان و درواقع اسطوره هشدار به انسانیت است و به کسانی که با هم می‌جنگند، هشدار می‌دهد».

۵. کیش‌ومات

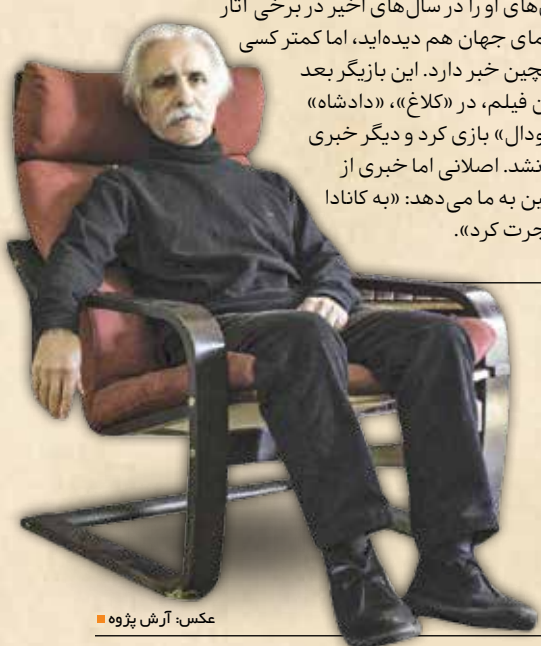
حالا را نبینید که خوش‌خوشان «شطرنج باد» است و سینه‌فیل‌های نخه‌پسند، کیفیت چشم‌نواز بی‌کی‌رایتش را حلوا حلوا می‌کنند؛ آن قدیم‌ها و در همان یک بار نمایش، هر دشنام، گردبادی شد و «شطرنج باد» را با خودش برد و هر یک از مهره‌های صفحه‌اش را به گوشه‌ای از دنیا پرتاب کرد. اصلانی می‌گوید: «این فیلم به قدری سرکوب شد که دیگر نتوانستم عوامل آن را جمع کنم. این فیلم خیلی‌ها را سرخورده کرد از جمله شهرام گلچین که با اینکه چند کار دیگر هم انجام داد اما دیگر آن اشتیاق را برای کار هنری از دست داد. مهدی بهمن‌پور هم بعد از شطرنج باد از ایران رفت و به ایتالیا مهاجرت کرد؛ آنجا مدتی کاریکاتور کار کرد، اما الان نمی‌دانم چه می‌کند و خبری از او ندارم».

۳. با معرفی آغداشلو و گلچین

در این فیلم دو بازیگر برای اولین بار به سینمای ایران معرفی می‌شوند: شهره آغداشلو در نقش کنیزک و شهرام گلچین در نقش شعبان. اولی بعد از این فیلم در «گزارش» و «سوته‌دلان» درخشید و احتمالاً بازی‌های او را در سال‌های اخیر در برخی آثار سینمای جهان هم دیده‌اید، اما کمتر کسی از گلچین خبر دارد. این بازیگر بعد از این فیلم، در «کلاغ»، «دادشاه» و «گودال» بازی کرد و دیگر خبری از او نشد. اصلانی اما خبری از گلچین به ما می‌دهد: «به کانادا مهاجرت کرد».

عکس: آرش پژوه

ایران جمعه شماره ۳۰ دوره جدید (ضمیمه آخر هفته روزنامه ایران)

صاحب امتیاز: خبرگزاری جمهوری اسلامی / مدیر مسئول: مهدی شفیع / سردبیر: جواد دلیری

معاونان سردبیر: امیر یوسفی، سرگه بارسقیان / طراحی لیات: خسرو نقیعی / دبیر ویژه‌نامه: محسن بوالحسنی / دبیر مجله دوم (پرسه): میترا فردوسی / دبیر مجله: صابر محمدی، ابراهیم افشار، نگار حسین‌خانی، فرحناز دهقی، فاطمه رجبی، مریم میری، علی رستگار، یگانه خدای، بهناز مرشدی و کیمیا سادات

دبیر اجرایی: جواد عبدی / دبیر عکس: ابوالفضل نسایی / مدیر هنری: محمد طاهری / مدیر فنی: حجت حکیمی

صفحه‌آرایی: مهدی بخشی، دنیا حق‌شنو، محمد عباس‌پور / ویراستاری و حروفچینی: گروه ویراستاری و حروفچینی «ایران»

لیتوگرافی و چاپ: مؤسسه فرهنگی مطبوعاتی ایران

